

או חמישי אין אומרים מחנונים ולא והוא רמוס ואין נופלים על פניהם ואם חלה המילה נמנעת ליבור מתפללין סליחות ואומרים יודו ואין נופלים על פניהם ואין אומרים והוא רמוס ולא אבינו אב הרמזן לפי שמלות מילה קבלו עליהם בשמחה (שם קג.) לפיכך אין אומרים והוא רמוס ומחנונים שמיניס מקלמ אין זריכס להניח לגמרי עכ"ל (ו). ומ"ש שמשנכנס חודש ניסן אין נופלים על פניהם כתבו רבינו במחלת הלכות פסח (סי' מטו) וכן נהגו. ודין מילה שחלה ביום מענית ליבור יחבאר עוד בהלכות תשעה באב (סי' תקנט) ובטור יורה דעה בהלכות מילה סימן [רס"ה]: כתבו התוספות בפרק חפילת השחר (בכרות טו. ד"ה מפני שיכול נראה שכל האומר ברוך שומע תפילה אחר שסיים מחנונים מיושב מגונה כדאמרין (מגילה יח.) מאכל ואליך אסור לספר בשבחו של מקום כלומר להוסיף ברכות על אלו: כתוב נספר הזוהר סוף פרשת במדבר (קכ:.) רבי שמעון פתח ואמר (מגלים כה א - ט) אליך יי נפשי אשא אלהי כך נעמתי וגו' מאי קא תמא דוד לקרא האי שבחא הכי ובכולהו שבחי דאלפא ביתא כולהו שלמין והאי חסרה דלא אית ציה וא"ו אמאי. ואמאי סידורא דא למנפל על אנפין. אלא תא סזי רזא עילאה הוא גיז

שפיר דמי: (א) (ב) (י) ואומר שליח צבור ואנחנו לא נדע וגו' (דה"ב כ יב) והטעם לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל. **בישיבה.** ובעמידה. **ובנפילת אפים.** כאשר עשה משה רבינו דכתיב (דברים ט ט) ואשב בהר וכתוב (שם י י) ואנכי עמדתי בהר וגו'. ואתנפל לפני יי (שם ט כה). ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים ואנחנו לא נדע. ואומר שליח צבור קדיש. ואחר כך אומר אשרי יושבי ביתך. וכתב רב עמרם (בסדרו סי' סה עמ' לח) ואחר כך אומר וכו' לציון ואני זאת בריתי ואתה קדוש. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (תפלה פ"ט ה"ה). ולא הזכירו (תהלים כ) למנצח מזמור לדוד יענך יי ביום צרה. ונוהגין עתה לומר אשרי יושבי ויענך יי ביום צרה שיש בו מענין הישועה יד:

סימן קלב

פרטי רמזי דיניס החבוארים בזה הסימן [א] סדר קדושה ואם יחיד יכול לאמרה:

א (ה) ומתרגמין הקדושה. ואומרים ותשאני רוח

דהא אחרים מאילנא דחיי וכניש רגלוי לגבי אילנא דמותא דאהדר ליה פקדוניה כד"א (בראשית מט ג) ואסוף רגליו אל המטה דהא אודי מטאוי ולני עלייהו השחא צעי לאתכנסא לגבי יהוא אילנא דמותא ולמינפל ולימא לגביה אליך יי נפשי אשא בקדמיתא יהיננא לך בפקדונא השחא דקשירנא יהודא ועדיננא עובדא ומילולא כדקא יאות ואודינא על מטאוי הא נפשא מסירא לך ודאי ויזוי צר נש גרמיה כאלו פטיר מעלמא דנפשיה מסיר להאי אחר דמותא. צגיני כך לא אית ציה וא"ו דוא"ו אילנא דחיי הוא והאי אילנא דמותא הוא. מאי משמע לן. רזא דמלא דאית חובין דלא מתכפרין עד דאחפטר מן עלמא דהא הוא דכתיב (ישעי כג יד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון והוא יהיב ודאי גרמיה למותא ומסיר גרמיה להאי אחר לאו בפקדונא כמו בליניא אלא כמא דאחפטר מעלמא ודאי ומיקונא דא צעי צכוונה דליבא. וכדין קוב"ה מכפר ליה לחוביה. זכאה הוא צר נש דידע למפתי ליה למריה ברעותא ובכוונה דליבא. וזי למאן דחיי למפתי למריה בליבא רחיקא ולא ברעותא הוא אמר אליך יי נפשי אשא ולא כל מילוי אלא בליבא רחיקא הוא גריס עליה לאסתלקא מעלמא עד לא מטון יומי כד אילנא

דא אחר צעלמא למעבד דינא. וכד אחי בליבא רחיקא כרוזא קרי (תהלים קא ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כל שכן אי אחי יחדא שמה קדישא ולא מיחד ליה כדקא יאות זכאה חולקוהו לדקייקא צעלמא דין וצעלמא דחיי עלייהו כתיב (שם קמ יד) אך לדיקים יודו לשמך וכו' אחא רבי אלעזר ונסיק ידיו אמר אלמלא לא אחינא לעלמא אלא למשמע מילין אליך די:

דין חברייא בשעתא דליניא עאל ושלטא אילנא תמאה דחליא ציה מותא פריס ענפוי ומכסיא לכולא ועלמא אחשך וכל ציי עלמא טעמין טעמא דמותא, ואקדים צר נש ויהיב ליה פקדונא דנפשיה בפקדונא ובגין דנטיל לון בפקדונא תב פקדונא למריה כד אחי לפרא וכדין צעי צר נש לצרכא לקוב"ה דאיהו מהימנא עילאה. לנתר יקס עאל לבי כנישחא מתעטר צטוטפיה אחכסי ציטויה עאל ומדכי גרמיה (בקרובניה) [בקרובנין] בקדמיתא לנתר קביל עליה עול נלכותא נסידורא דשכחי דרוד לזיון סידורא דעול מלכותא וסידורא דשכחא דא אשרי עליה יהוא עול. לנתר סידורא דלמותא [דמיושב ולמותא דמעומד] לקשרא לון כחא. צעודא בקדמיתא ובמילולא דפומא לנתר כדאמרן. כיון דעבד לזותיה צעודא ובמילולא וקשיר קשרא דמותא ואשמח על ידיה דמתדנקי עילאין ותמאין. כדין צעי ליה לצר נש לאחזאה גרמיה צתר דסייס לזותיה צעמידה כאליו אחפטר מעלמא

דרכי משה

כתב מהרא"י בפסקיו סימן פ"א. וכתב דאם אין המילה בכית הכנסת יש לומר תחינה וכן הוא המנהג בעירנו שאם יש מילה בכית הכנסת אחר אומרים תחינה בכית הכנסת שני ודלא כמנהג דור"א שמצאתי שאם יש מילה בעיר אין אומרים תחינה בכל העיר הואיל ואליהו בא לעיר (פרריא פכ"ט) ומשמע בהגהות מיימוניות פ"ה דתפילה ביום המילה אין אומרים תחינה דוקא בתפילת יוצר אבל אם מתפללים מנחה אפילו אצל התינוק שנימול אומרים תחינה אבל אצל חתן אין אומרים כל היום. וכתב עוד מהר"א דאם החתן ביום ד' בכית הכנסת אין אומרים

(ז) וב"א אלו הדברים במנהגי מהר"א. טירנא יג' ומוסיף שם דאין נופלין בניסן וכן כתב הטור לקמן סימן תכ"ט וכן נוהגין. ומה שכתב דאין נופלים בשבוע ששבעות בתוכו אין נוהגין כן אלא המנהג שלא ליפול מר"ח סיון עד אחר אסרו חג וכן הוא בהגהות מיימוניות הלכות תפילה (פ"ה אות ש) אבל אח"כ נופלים. ומה שכתב ליפול במנחה של תשעה באב אין נוהגין כן. גם בערב ראש השנה וכן נופלין בשחרית. ומ"ש שלא ליפול בכית הכנסת ששם החתן וכן בכית הכנסת שיש שם מילה כן הוא בהגהות מיימוניות פרק ה' וכן

פרישה

(י) ואומר שליח צבור וכו' והטעם לפי שהתפללנו וכו'. והא ללא כח לעיל הטעם הזה יש לומר לפי שלעיל מימא רק לשון רב עמרם לא נחית למת טעם על דבריו וכו' והוא דברי רבינו בעצמם גם שם לעיל כתב ז"ל ועומד החון ואומר אבינו מלכנו חנונו וכו' עד ואנחנו לא נדע ולא כח כן כאלו וגם אין לנו נהגים כן אלא כרבינו שלא כח שיאמר החון אבינו מלכנו חנונו וענו וק"ל:

ק"ב (ה) ומתרגמין הקדושה. היינו ומקבלין דין מן דין וכו':

הגהות והערות

יג' ע"ש מנהגי כל חודש בחדשו: יד' ובכתי"י הנוסח "ונוהגין עתה לומר אשרי יושב" ונראה שנוסחאות אלו עיקר כי לפי הנוסחא ובדפוסים מנוסחה ספרדי ושלונקי הנוסח "ונוהגין עתה לומר אשרי יושב" ונראה שנוסחאות אלו עיקר כי לפי הנוסחא שבפנים אינו מוכן למה כתב הטור שנוהגין לומר אשרי הרי כבר הזכיר זאת מודם:

הגהות והערות

את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כופר וגו'.

(יט) ויקהל עליהם קרח. הבכורות הסכימו עמו בטענה שהיה משה פוסלן, גם שבט לוי בטענה שצוהו משה שיהיו נתונים לאהרן ולבניו. ושאר שבטי ישראל למה הסכימו עמו, שאומר ויקהל עליהם קרח את כל העדה, ודרשו רז"ל שהיה קרח אומר להן ראו מה עשה לכם בן עמרם, ראובן בכור ישראל והוא הקדים נחשון בן עמינדב לשאר השבטים בחנכת המזבח, וזהו הסבה שנטפלו עמו הכל, וזהו ויקהל עליהם קרח את כל העדה. בוא וראה כמה גדול כח היחיד החוטא וכמה גדול כח לשון הרע.

(כא) הברלו מתוך העדה הזאת. הם עדת קרח, שהרי משה ואהרן היו עמהם פתח אהל מועד, ומשה חשב כי העדה הזאת אל כל ישראל אמר, ולפיכך השיב לו האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, והקב"ה פירש לו מיד כי העדה שנאמר על עדת קרח הוא, וזהו העלו מסביב למשכן קרח. וא"כ העלו הוא פירוש הברלו.

ומה שהוצרך לומר הברלו והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות ולא היה צריך הברל אצלו, שהרי יכול הוא להמית את הרבים ולהציל את היחיד בתוכם, וכמו שאמרו רז"ל שנים ושלשה היו מתכסין בטלית אחד השנים מתים והאמצעי נצול, וכענין שכתוב (תהלים צא) יפול מצדך אלף ורובה מימינך אליך לא יגש. וא"כ מה צורך לומר הברלו. אלא כדי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הדבר, כענין האמור באשתו של לוט (בראשית יט) ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח. או מטעם שאמרו רז"ל (ב"ק ס.) כשמדת הדין מתוחה אינו מבחין בין צדיק לרשע. או אפשר לומר שאמר כן לכבוד הצדיקים, שהקב"ה לא ישלח ידו בהם בעוד שהצדיקים ביניהם.

(כב) ויפלו על פניהם. להתפלל. ומכאן נפילת אפים בתפלה. ודע כי ענין נפילת אפים בתפלה יש בו שלש כוונות, האחת למורא השכינה, והשנית, להראות צער והכנעה. והשלישית

להראות אסירת חושיו ובטול הרגשותיו. האחת למורא השכינה, כדי שיתלכש בזה בושח וצניעות כי כסוי הפנים מדרכי הענוה והבושת, ולפי שכוונת המתפלל שהשכינה כנגדו, וכענין שכתוב (תהלים טז) שויתי ה' לנגדי תמיד, לכך תקנו בטכסיסי התפלה כסוי הפנים, והכל ליראת ה' יתברך, כענין שכתוב במשה (שמות ג) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. והלשון הזה של נפילת אפים הזכירוהו רז"ל גם בחיות הקדש, וכך דרשו רז"ל חיות הקדש נופלות על פניהן כדי שלא יציצו בפני השכינה, כענין שכתוב (יחזקאל א) והחיות רצוא ושוב, כלומר שאינן רשאות להתעכב באותה מרוצה ולהציץ למעלה מן הרקיע הנטוי על ראשם מפני אימת השכינה, לכך הזכיר מיד ושוב כלומר שממהרות להשיב ראשיהם מתחת הרקיע, וזהו (שם) כמראה הבזק, ולא אמר כמראה ברק, לפי שהברק הוא משתלח למטה והבזק עולה ויורד. ולשון בזק מלשון זיקות, ודרשו רז"ל כמראה הבזק, כזה שבזק גפת בכירה, כי כשהוא משים פסולת של זיתים בכירה מיד עולה השלהבת בכבשן והלהב עולה ויורד, וזהו ענין רצוא ושוב.

ודעת יונתן ברצוא ושוב ענין אחד, והוא שתרגם וברייתא חזון ומקפן ית עלמא ותיבן בריא חדא וקבילין כחיזו ברקא. כוונתו לומר כי בשליחותן מקיפות את העולם לארבע רוחות שהרי יש לכל חיה ארבעה פנים לכל רוח ורוח, ואחר כך שבות חיה אחת בהשלים שליחותן, כי כן תמצא במרכבה השנית (שם י) היא החיה אשר ראיתי וגו'. וכן הוכיחו רז"ל (ברכות י:) כוון הרגלים שגם הוא מטכסיסי התפלה מפסוק (שם א) ורגליהם רגל ישרה, האמור בחיות הקדש.

השנית, להראות צער והכנעה, והוא כי הנופל על פניו מצטער ונכנע, וההכנעה מעקרי התשובה, ואז תפלתו מקובלת והקב"ה חושש על צערו וממלא שאלתו. וכן אמרו רז"ל (תענית כד.) על הצדיק המצטער חלש דעתיה ואתא מטרא, אכסיף ואתא מטרא. ודומה לזה אמרו בבבא מציעא (נט:) שלהי פרק הזהב, דביתהו דר' אליעזר אחתיה

בליל הפסח. והנה התפלה שהתפלל משה בנפילת אפים זהו שאמר אל אלהי הרוחות לכל בשר, וענינו אל תקיף שתוכל לכלותם כרגע, אבל אתה אלהי הרוחות, והרוחות בידך הן, ואתה יודע מי אשר חטא לך ומי אשר זכה לכו וטהר מחטאתו, ואין מדתך כמדת בשר ודם, מלך בשר ודם אם סרחה עליו מקצת מדינה נפרע מכלן לפי שאינו יודע מי הוא החוטא, אבל אתה בוחן לבות וכליות. האיש אחד יחטא. הוא קרח ועדתו שהקהיל על משה ועל אהרן כל העדה.

ועל כל העדה תקצוף. הוא ועדתו החטיאום, וחטא הרבים תלוי בהם. והתפלה הזאת למשה

ואהרן בנפילת אפים היתה קצרה, וכן משה כשהתפלל על מרים קצר תפלתו (במדב' יב) ואמר אל נא רפא נא לה, ושם ספר שבחו של בורא באמרו אל, והתפלל בלשון תחנונים באמרו נא. ובכאן האריכו יותר לספור בשבחו, וכמו שאמרו רז"ל (ברכות לב.) לעולם יספר אדם בשבחו של הקב"ה ואחר כך ישאל צרכיו, ועל כן תקנו בתפלה אבות וגבורות וקדושת השם, ואחר כך ברכות אמצעיות שהן שאלת צרכים.

ונראה לי שיאמר הכתוב אל אלהי הרוחות, שהוא אלהי המלאכים שהן רוחות, וכענין שכתוב (דניאל ב) להן אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי, והוא גם כן אלהים לכל בשר, והכונה אדון העליונים והתחתונים אתה, וראוי לך שתשפוט משפט צדק, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף.

עוד נראה לי לפרש, כי קראוהו משה ואהרן אלהי הרוחות כשם שקראוהו האבות (בראשית כד) אלהי השמים ואלהי הארץ, והכונה שהוא האלהים המושל בארבע רוחות העולם, כלשון הכתוב (שמות ח) אני ה' בקרב הארץ, כי הוא יתעלה כמלך אשר

דרכן גמליאל הואי מההוא עובדא ואילך לא הוה שבקא ליה לרבי אליעזר למנפל אפיה בתחנונא, והענין כדי שלא יצטער, ומתוך הצער וההכנעה והעלבון יעניש את רבן גמליאל אחיה שהיה ראש ישיבה ושברכוהו בעצתו^א. והא למדת שלא היתה מתיראת הגברת הזאת שיענישנו בתפלתו אלא מתוך נפילת אפים. ושם גומר המעשה שמתוך נפילת אפים הענישו, שהיא לא נזהרה ביום אחד שהיתה סבורה בו שהיה ראש חדש ולא חששה לשמרו באותו יום, ואז נפל על פניו, ושמעה קל שפורי בי רבן גמליאל אחיה, ואמרה ליה קטלתיה לאחי.

השלישית, להראות אסירת חושיו ובטול הרגשותיו, והוא כי הנופל על פניו מכסה עיניו וסותם פיו והוא מסכים במחשבתו שאינו רואה נזקו ותועלתו, ואינו יודע דרכו ועניניו, ואין בידו להפיק רצונו אם אין הקב"ה מסכים על ידו, וכענין שכתוב (ירמיה י) כי לא לאדם דרכו, וכאלו הרגשותיו בטלות ואסורות ממצוא חפצו, ועיניו ושפתיו מסותמין לא יוכל לראות ולדבר כי אם בהפקת רצון הש"י, וזה דוגמת מה שמסכים עם לכו בכוון רגליו בתפלה כאלו רגליו כבולים, אין חפצו תלוי בעצמו.

והנה האומות מראים הכונה הזאת בכוון הידים בבקשת תחנונים, והן עצמן אינן יודעין למה הורגלו בכך. והטעם בזה הוא להראות בטול כח עצמו כאלו ידיו אסורות והוא מוסר אותו למי שמתחנן אליו, ולפי שתנועת הרגלים גדולה מתנועת הידים לקרב תועלתו ולדחות נזקו, לכך נהגנו בכוון הרגליים ולא הידים.

ובשם רבינו האי גאון ז"ל כי מן הראוי לאדם ליפול על פניו בצד שמאל, ונתן טעם בזה כדי לשעבד בנפילת אפים היד הרומזת חירות^ב

טוב פעם

- א. ושברכוהו בעצתו. כלשון (סנהדרין ט.) המברך את השם.
 ב. היד הרומזת חירות. לשון מהר"א היינו מלכות כי היא יד כהה בסוד פעולתה, והיא היתה פועלת בדין במצרים והיינו דכתיב בכל מכה אני, ולא מלאך, והמדה הזאת נקראת אני, ע"כ. ועיין בפרשת בא (שמות יג. ג ברכ"ח).

11: וכתבו תלמידי הרשב"א בהוצא (רשב"א המדשים ב"מ נט:): גצי עובדא דרבי אליעזר בן הורקנוס היה מדקדק רבינו ז"ל מכאן שאין לדבר בין תפילה לתחינה והיינו דאמרינן כל יומא לא היה שוקה ליה למיפל על אפיה וכי תעלה על דעתך שלא הייתה זה ממנו שעה אחת אלא שהיתה מפסקת מכוונת תפילתו להפסיקו בשאר דברים ושבו אם היה נופל על פניו לא הייתה תפילתו כל כך נשמעת אלמא דאינו צדין להפסיק ע"כ. וכן כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל בשם נכדו (גורו הד"ס עמ' יח) דמהאי עובדא שמעינן שאין להפסיק בין תחינה לתפילה וכן

כתב באחרות חיים בשם הגאונים שאין לדבר בין תפילה לתחינה דכולה כפיין תפילה אריכתא היא. וכן כתוב בספר אהל מועד (שער התפילה י"ג ע"ג): וז"ל הרמב"ם לאחר שישלים התפילה יפול

לפני יישיבה מעט וכו'. צ"ט מהלכות תפילה (ה"ה): וז"ל הרמב"ם ז"ל לאחרי שישלים התפילה יפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הציבור ויתחנן והוא נופל וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב. (6) ורב נטרונאי כתב וזה לשונו הנופל על פניו [א] נופלין על פניהם ומתחננין. וזה לשון הרמב"ם ז"ל לאחרי שישלים התפילה יפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הציבור ויתחנן והוא נופל וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב. (6) ורב נטרונאי כתב וזה לשונו הנופל על פניו [ב] צריך לתלות פניו

עשים צדית הכנסת לכפות הרגליים משום דנופלים על פניהם כשאומרים והכהנים והעם: והגהת אשירי כתב בכוף פרק תפילת השחר (סי' כ) דצפישוט ידים ורגלים אפילו מטה קצת על אפיו אסור אם יש שם רצפת אבנים אבל כמו ששלית לציבור שלנו נופל בלא פישוט ידים ורגלים מותר ואין שם רצפת אבנים אפילו צפישוט ידים ורגלים מותר ובלעד דמטה אפיו קצת על הצד מאור זרוע (פ"א סי' גג) עכ"ל ועל מה שכתב דכשאין שם רצפת אבנים צ"ע אפיו קצת אני חמה ואינו יודע לו טעם ושמה גזירה שלא יבא לעשות כן על הרצפת אבנים

שטעמו דככתב הריב"ש בשו"ע (סי' מ"ב) בשם רב שריירא אב"ד ירושלמי (42) דאצ"י ורצא חיישי לאנן משכית אפילו לא הייתה שם רצפת אבנים לפנייה שמה הייתה שם ונזנה עליה ע"כ וקובר אור זרוע דכיון דחששא בעלמא הוא ואפילו אם תמצא לומר שיש שם רצפת אבנים יצרת שרי על ידי אלויה מה שאין כן על הרצפה ממש: וכתב הריב"ש בשו"ע (שם) מדברי רש"י והרמב"ם נראה שאין לחוש לאנן משכית אפילו מדרבנן אלא כשפניו דבוקות בארץ אע"פ שאין בו פישוט ידים ורגלים אבל בשוחה לצד אין לחוש לזה עכ"ל: ומו"ש רבינו בשם רב נטרונאי הנופל על פניו צריך לתלות פניו וכו' ואיתמר נמי בגזירה וכו'. קשה דמשמע דהא דאיתמר במגילה אינו ענין לדברי רב נטרונאי ונראה דמשמע ליה לרבנו דטעמא דרב נטרונאי דאמר צריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע היינו שלא ידבק פניו בקרקע כדי שלא יהא נראה כמשחוחה ומפני כך כתב דאיתמר נמי במגילה דמללי אלויה [א]. אבל קשה לי מה שכתב רב נטרונאי ואדם חשוב לצד שמאל שאינו ענין למה שכתב קודם דמיירי באיסור השתחויה על הרצפה ואפשר לפרש דרב נטרונאי לא איירי בהשתחויה על הרצפה ולא צ"ע לומר אלא שחיקון נפילת אפים היא לתלות פניו למעלה מן הקרקע ולא להדיקס בקרקע ואח"כ כתב שאדם חשוב יטעו על שמאל ושאר כל אדם יטעו על איזה צד שירצו ולפי זה לא יצו רבינו ואיתמר נמי במגילה וכו' הוי ליה כאילו אמר רבינו נטרונאי ענין אחר דשייך לנפילת אפים שלא ישתחוה על הרצפה פניו: ויותר נראה לומר שרבינו מפרש דרב נטרונאי חתמי קאמר חדא שצריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע כדי שלא יהא נראה כמשחוחה על הרצפה ותו קאמר דאדם חשוב צריך להטות על צד שמאל כדי שאע"פ שהיו פניו מודבקות ברצפה לא יהא נראה כמשחוחה וכתב רבינו דהכי איתמר במגילה דאצ"י ורצא מללי אלויה אלא דלפי זה לא היה צריך רב נטרונאי לכתוב באדם חשוב אלא מטה

קלא (6) במקצת ספרים גרסינן וכן הוא בדרוב בני יריב נטרונאי כתב וז"ל הנופל על פניו צריך לתלות פניו בפניה מן הקרקע יאדם חשוב יפול בצד שמאל ובה"ש אופס הגירסא מה ענין אדם חשוב לצד שמאל הכי רב נטרונאי מבר כיון לא יצ"י נטע מתקן נפיה לן נראה לפרש האצ"י דתפילת ידו ורגליו יפול לצד שמאל מן הקרקע זה הכלל שם הנה השו"ע פלגה ותיקא ותיקא דלפי פניו עכ"ל

דכיון דמי מרה על ידי משה ולא התפלל משה שיוטקו אותן המים שאז היה רב להם כנראה שהיה שלא יוכלו למצוא מים אלא התפלל שירפא אותן המים שהפכו מחר למחוק וזה היה ישרון מאילו לא היו המים [ה]מרים כלל וכן גבי ירימו הוא הענין הזה בעצמו שהתפלל אלשע שימקו המים המרים שהיו שם וכן גבי מרים מלמדה פלה מהה גס קן שופלם גדול מה שלא היה עליה לא למרדה ביהוה אלא שרצו עמה גדול שכן על לשון רש"י ותיקא ותיקא דלפי פניו עכ"ל

ולפי הפשט היה נראה פי' הכתוב⁴ אל נכח פני המנורה, שהוא הכותל מערבי לדעת האומר⁵ לפון ודרום היו מונחין, והוא העקר, יאירו שם שצעת הנרות. ופני המנורה צכאן לפי זה יהיה רומז אל כלה. אבל רז"ל⁵ לא דרשו כן. ונראה שהוקשה להם שאחרי שאין פנים ואחור למנורה, רק פי הנרות הוא הפנים, מה צריך לומר שנכח פני הנרות יאירו. ולזה אמרו כי פני המנורה הוא פי הגר האמצעי. ושעור הכתוב שלכנגד פי הגר האמצעי, יציטו פיות הנשארם משצעת הנרות. ולא יהיו הפיות נוטות נכח הכותל מערבי, רק יהיו צאמצע הצויכין מן הצד, צענין שיטו נכח הקנה האמצעי שלשה מכאן ושלשה מכאן⁶. ויסקים לדרשת רבותינו ז"ל מה שאמר הכתוב⁷ והאיר אל עבר פניה. כי פי' עבר צלשון עברי הוא צד, כמו כתובים משני עבריהם⁸, וכמו אתם תהיו לעבר אחד⁹. ולכן יאמר הכתוב שיעשה פי ו' הנרות צענין שהיו מסובין לצד פי הגר האמצעי שהוא פני המנורה ויוצא מגופה ושאר הקנים יוצאים מצדיה כמו שפירש רש"י ז"ל¹⁰ ולזה ג"כ כיוון תנא דספרי¹¹ צאמרו עשה לה מול ופנים. ר"ל, שלא יהיו הפיות נוטין כלם לצד אחד, אבל יהיה

האחד נוטה לצד מערב והאחרים נוטים לצד פי הגר ההוא. וזה יתקיים מ"ש הכתוב⁴ מול פני, כי האמצעי הוא הפנים והאחרים שהם מצייטין נגדו משצעת הנרות הם מול.

ואל יקשה לכס מאי שצעת הנרות, ששת הנרות מיצעי ליה, כי פירושו הנשארם משצעת הנרות. ועוד אפשר לומר שלא היו הפיות צאמצע הצויכין מן הצד לגמרי, אבל היו מצייטין נוכח הכותל מערבי קצת, אלא שהיו נוטים מעט לצד פי הגר האמצעי. וזהו לשון הצרייחא הוצאה צאחרון ממגלה¹², אל מול פני המנורה יאירו שצעת הנרות, מלמד שהיה מצד פניה כנגד נר מערבי. ומלשון מצד נראה שלא היה ממש צאמצע הצד, רק שמצדדס קצת כנגד הגר ההוא. ולפי זה לא יהיה המקרא יוצא מידי פשוטו, כי יהיו כל שצעת הנרות מצייטים לכותל מערבי כפי פשוטו של מקרא. והיו הששה נוטים לצד האמצעי כפי מדרש רבותינו ז"ל. ולפי זה ג"כ לשון שצעת הנרות הוא מצוחר, כי לא היה אפשר לומר ו' הנרות, כי לפי הפשט כל ו' הנרות הן ממש. גם לפי מדרש רז"ל יחורץ הלשון, הנשארם משצעת הנרות כמו שכתבתי למעלה¹³.

סימן תיא

אחרת לו

שאלת מה שכתוב¹ ומטה אהרן בתוך מטותם. וכתב רש"י ז"ל² באמצע מטותם שלא יאמרו מפני שהניחו לצד השכינה פרח. והוקשה לכם אם הושמו המטות כשורה זה אחר זה הגה לא יהיה מטה אהרן יותר באמצע מהסמוך לו, לפי דברי הרמב"ן³ שכתב שמטה אהרן ממנין השנים עשר. ואם הושמו המטות כגורן עגולה ומטה אהרן באמצע לא יקשה זה.

תשובה נראה שלא הקפיד הכתוב על מטה אהרן רק שלא יהיה צראש לצד השכינה, כדי שלא יאמרו מפני שהיה לצד השכינה פרח. וכל שלא יהיה צראש נקרא צאמצע, אף אם יהיה השני. כי מעתה לא יהיה להם תלונה לומר מפני שהיה קרוב לשכינה פרח, שהרי היה מטה אחר קרוב ממנו שלא פרח. ואם היו גם אחרים אמצעיים מה צכך. ואם נאמר שהיה ממש צאמצע אם היה המטה הסמוך לו גם כן צאמצע אין צכך כלום. אדרבה משכך תלונה אחרת שלא יאמרו מפני שהיה צאמצע פרח⁴.

סימן תיב

אחרת לו

שאלת אם מותר היחיד ליפול על פניו מעומד או אם יצטרך לישב כדרך הצבור שיושבים. וכן הצבור מה טעם שהם יושבין כי במסכת ברכות איננו מבואר שיהיה קפידא בישיבה.

תשובה דבר זה של נפילת אפים אינו תוצה התפלה, אלא שהיה מנהג גם בימי רז"ל, כמו שמוזכר צפרי אחרון דמגלה¹ נפול כולי עלמא על אנפיהו, רב לא נפל על אנפיה, ושיילינן נמי התם מאי טעמא לא נפל על אנפיה. וכן צבצא מליעא פרי' הוצב² אמרינן אימא שלום דמיתהו

מ"ש על דבריו [תוס' רי"ד יומא לט, ב ובספרי דבי רב על הספרי שם].
 תיא 1 במדבר יז, כא. 2 שם ד"ה בתוך מטותם. 3 במדבר יז, יז ד"ה שנים עשר מטות. *4 ע"י בתרגום אונקלוס במדבר יז, כא שחרגם וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון, ומדלא תרגם במציעות חוטריהון כמו שחרגם כבראשית (ב, ט) בתוך הגן במציעות גינתא, משמע דדעתו כדעת הריב"ש שלא הקפיד הכי רק שלא יהיה בראש וע"י מורחזי שם. אמנם היונתן בן עזיאל תרגם וחוטרא אהרן במציעות חוטריהון נראה שדעתו שהקפיד שיהיה מטה אהרן באמצע מטותם. [וע"י שו"ת רע"א סי' קיב, ובנדרים עז, א והבין]. תיב 1 כב, ב. 2 נט, ב.

4 במדבר ח, ב, "אל מול פני המנורה". 5 מנחות צח, ב. 6 כפי הציור שבגליון הגמ' מנחות שם. וע"י רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ג הל' ח' (ובמקום שעל קני גר' דצ"ל: שעל קנה) ובהר המוריה שם. 7 שמות כה, לו. 8 שמות לב, טו. 9 שמואל"א יד, מ. 10 במדבר שם והאה רש"י שמות כה, לו. וע"י ספר הזכרון (להר"א בקראט) שם שמבאר דברי רש"י הפחילות וכו', שלדעת הריב"ש היינו פיות הנרות. 11 פרי' בהעלותך סי' נט. וכהגהת הגר"א שם מול ופנים. 12 כא, ב. גם אצל הרי"ף פרק הקורא הוא האחרון, ולפני ר"ח פרק הקורא עומד היה פרק שני ע"י כפ"י יז, א. *13 ע"י במזרחי ר"פ בהעלותך ובגור אריה שם

דרכי אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הוה כל יומא לא הוה
 שצקא ליה למיפל על אפיה וכו'. ואם היה מחובת התפלה,
 חס ושלוש שהיה הדיק ההוא נמנע ממה שיהיה חובה,
 בעבור אשתו. ואע"פ שהכונה שם שהיתה לוקחת אותו
 בדברים, עד שהיה רבי אליעזר שוכח מליפול על פניו. מ"מ
 אם היה חובה היה זריו וזכר זה, ולא היה שוכחה בכל יום.

ולזהירות זה רשות ומנהג בעלמא, לזה יש ימים שנוהגין בהם
 בקצת מקומות נפילת אפים. ומקצת מקומות שלא
 נהגו כן. כגון בחנוכה וצפורים וצשיצת רב עמרם גאון ז"ל היו
 נופלין, ובישיבת רב האי ז"ל לא היו נופלין³. וכן בר"ה ויוה"כ
 ושנת צינתיים וישיבת מתא מחסיה היו רגילין ליפול על פניהם.
 וצפומצדיתא וצנהרדעא לא היו נוהגין כן, כמ"ש זה לגאונים
 ז"ל⁴. וכן צינת האבל צמנחה כתב רב שרירא גאון ז"ל שיש
 נופלין⁵. כי להיות הדבר רשות כל מקום אוחז מנהגו ונהגה
 נהרא ופשיטיה⁶. וכ"כ הר"ר יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו⁷
 וצ"ש רב שר שלום ז"ל⁸ נפילת אפים רשות⁹.

ולזהירות הדבר כן אין צריך לדקדק אם אפשר מעומד. ומה
 שנהגו הצבור מיושב, הוא לפי שדרך הצבור בכל
 תפלותיהם וצרכותיהם לאומרם מיושב שלא להטריח עליהם,
 זולתי צי"ת. אבל לא שיהיה קפידא בישיבה נפילת אפים,
 שהרי תחנונים היא, וכל תחנונים מעומד טפי עדיף¹⁰.
 דומיא דיי"ח צרכות וידוי, אלא שאין מטריחין עליהם כמ"ש
 ז"ל¹¹ אין גוללין ס"ת בצבור שלא להטריח את הצבור לעמוד
 בעוד שגוללין הספר. וכי תימא א"כ השליח צבור שכל
 צרכותיו מעומד, למה יושב נפילת אפים. יש לומר שמה
 שהשליח צבור עומד, הוא צמה שאומר בקול רם, כדי להוציא
 מי שאינו צדיק. אבל צמה שאומר בלחש לעצמו ואין להוציא
 אחרים לפי שאינו מחובת התפלה, אומרו מיושב כדרכו, ואין
 מטריחין אותו לעמוד.

אבל צמה שצריך לדקדק לפי דין הגמרא שלא תהיה
 בפשוט ידים ורגלים, אם היתה שם רצפת אצנים. כי
 יעבור על מה שכתוב בתורה¹² ואצן משכית לא תחנו צארכם
 להשתחוות עליה. ואמר עולא לא אסרה תורה אלא פשוט
 ידים ורגלים כמו שמוזכר בפר' צמרא דמגלה¹³. ולפי הלשון

הראשון המוזכר שם כל נפילת אפים אסורה אפילו בלא פשוט
 ידים ורגלים כל שיש שם רצפת אצנים. ואפשר שיהיה זה
 מדרבנן לצד. ולזה אצני¹⁴ ורצא הוה מללי אללויי כי אפילו
 נפילת אפים כדרכה בלא פשוט ידים ורגלים לא היו עושין
 כשהיה שם רצפת אצנים, רק שהיו מטוין על לדיהן בשעת
 נפילת אפים. והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל¹⁵ כתב בשם רבינו
 שרירא ז"ל¹⁶ דאצני ורצא חיישי לאצן משכית אפילו לא היתה
 שם רצפת אצנים לפניהם, שמא היתה שם וחרב המקום וצננה
 עליה כשהיא שם¹⁰. אבל דעת הר"ם ז"ל¹⁷ דכל שיש דבר
 מפסיק בין פניו והאצן משכית אינו אסור. שכתב שלכך נהגו
 לשום מחללות או גמי צמתי כנסיות שהם רחופות צאצנים.

ורמ"מ אפשר לומר שזה נהגו הכל נפילת אפים בישיבה
 שהיא כדרך ההטיה של אצני ורצא, ואין זה כלל דרך
 השתחוואה. ואם גם בישיבה יטה מעט על דרו כ"ש שהוא
 משווצה. ורש"י ז"ל¹⁸ כתב בשם רבותיו שראוי שתהיה ההטיה
 לצד ימין מדכתיב¹⁹ שמאלו תחת לראשי וימינו תחבוקני. וכן
 הוא בצראשית רבה²⁰.

אמנם אם יחיד נופל על פניו מעומד ומטה קצת על דרו,
 לצאת מידי חשש אצן משכית, שאסור להשתחוות
 עליה אפילו לשמים חוץ למקדש, נראה שאין צוה חשש כלל.
 ומעולם לא ראיתי מי שמיחה צוה²¹ ומדברי רש"י ז"ל וכן
 הרמב"ם ז"ל נראה שאין לחוש לאצן משכית אפילו מדרבנן
 אלא כשפניו דבוקות בארץ אע"פ שאין בו פשוט ידים ורגלים.
 אבל בשוטה לצד אין לחוש לזה. וא"כ אין טעם למנהג בישיבה
 יותר מצעמידה רק שההטיה לקיים שמאלו תחת לראשי וכו',
 נוחה להעשות יותר בישיבה יותר מצעמידה. או שהיא כדי
 שלא להטריח ולהקל מעליהם כמ"ש למעלה.

דהרמב"ם ז"ל שכתב בסדר התפלה²² שיושבין נפילת
 אפים, דעתו לומר שכן נהגו הצבור, או לומר
 שאין צריך לעמוד, כי כן כתב גם צאשרי וצסדר קדושה. זהו
 מה שג"ל בשאלותיו. והאחר היה לפצת הגיעתני שמועה
 קשה העדר גבירתי הורתי הכ"מ צברלונה. וכל שלשים²³
 עמדתי צנכיה ואנחה הייתי נכהל. יגדל שלומך כרצונך ורצון
 הנדכה נאמן אהבתך יצחק ב"ר ששת זלה"ה.

15 מובא בספר האשכול (החדש) ח"א עמ' מת. 16 ר' תשובת
 רש"י בתורתן של ראשונים ח"ב עמ' 42 ובאוצה"ג ברכות שם. ועי' ב"י
 אור"ח שם. 17 הל' ע"ז פ"ר הל"ז. ועי' כס"מ שם ודינא דחיי לארין
 מג. 18 ברש"י ברכות שם ומגילה שם ליתא. ובטור אור"ח סי' קלא
 מביא שכן נוהגין באשכנז. 19 שה"ש ב, ו. 20 לפנינו ליתא.
 ובטור אור"ח סי' קלא: במדרש במקרא בימינו תחבוקני (ר' מדרש שה"ש
 שם). ועי' רוקח סי' שכ"ד ובב"י שם. ובשבלי הלקט סי' ל שההטיה
 לשמאל. וכ"כ בס' המנהיג סי' עא בשם רב נטרונאי גאון וע"ש
 ובשעת"ס סי' רז. *21 עי' בירושלמי ע"ז פ"ד ה"א ובמרה"פ שם
 תפטר, ובמאמר "ביאורים בירושלמי למבחן" אות י"ד. 22 בסוף
 ספר אהבה. 23 צ"ב שרף זה נוהג רק בת"ח (טור יור"ד סי' שצד).

3 סדור רב עמרם גאון השלם ח"ב צב ע"ב וכל הענין בשבלי הלקט סי'
 ל' ובטור אור"ח סי' תרצ"ג, ועי' באוצה"ג מגילה תה"ת סי' לא-לב.
 4 עי' בשו"ת גאוני מורח ומערב סי' רכ"ה, ומובא באוצה"ג ראש השנה
 (תה"ת) סי' ל'. 5 ובטור אור"ח סי' קלא (ח) בשם רב נטרונאי גאון
 שנופלים בבית האבל ועי' ב"י שם. 6 עפ"י חולין יח, ב. 7 בהל'
 ריצ"ג שלפנינו שבספר מאה שערים ליתא, וידוע שספר זה לא הגיע
 לידינו בשלמותו. 8 ומובא גם בשו"ת מהר"ם מטרונבורג (פראג)
 סי' תרג. ומשם הועתק בספר תשובות שר שלום גאון סי' יג. 9 בטור
 אור"ח סי' קלא מביא כן בשם רב נטרונאי. *10 ב"י אור"ח סי'
 קלא, רמ"א שם סי"א, ועי' מ"א שם סק"א. 11 סוטה מא, ב.
 12 ויקרא כו, א. 13 כב, ב. 14 מגילה שם וברכות לד, א.

הלכות נשואת כפיים סימן קל קלא

ואמר (ד) (י) 'שים שלום', ויסים בהדי שליח צבור, שיענו הקהל אמן (הר"ן) נרבינו יונה פרק הראוה (נכוח מה ד"ח ע"פ):

קלא דיני נפילת אפים. ובו ח' סעיפים:

א (א) אין לדבר בין תפלה לנפילת (ב) אפים. (ג) כשנופל על פניו, נהגו * להטות (ד) על צד שמאל. הנה: ויש אומרים דיש להטות (ה) על צד ימין, (ו) והעקר להטות (רי"ב) [תי"ב] וכיח יוסף (רי"ה) ומ"ש רעט ונלמנו) בשם הרוקח (פי' גרה) בשחרית כשיש לו תפלין בשמאלו, על צד ימין משום כבוד (ג) [בן תפלין, (ז) ובערבית, או כשאין לו תפלין בשמאלו, יטה על שמאלו (מנהגים) (מסנ' על יום טוב)]. ולאחר שנופל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מישב, וכל מקום ומקום (ח) לפי מנהגו. ומנהג פשוט (ט) לומר ואנחנו לא (ג) נדע כו' וחצי קדיש אשרי למנצח (טור). ולאפלו כימים שאין אומרים תחנון אומרים למנצח, מלבד

והיינו מדברי רמב"ם... [מקור סגור]

באר היטב

(ד) שים שלום. ואם יראה שלא יוכל לסיים עם השליח צבור יחזיר קצתה שהשליח צבור אומר 'יברך'. לחם חמודות (דברי חסידות ברכות פ"ט אות כה) מגן אברהם (פ"ג) וז"ל קטן קטן א' מה שפכתו עמ' א (ב) אפים. מתר להתפלל במקום אחר ולפל במקום אחר. הרמב"ם פרק ה' מהלכות תפלה (ה"ה) פ"י חדש (ב"ה) מגן אברהם (ש"א) ע"ן ע"ם: (ג) תפילין. ויש לומר והאחרונים רצו להקדים י"ד ראשונה להקדים י"ד ראשונה... [מקור סגור]

שערי תשובה

א [א] אפים. ענין באר היטב. ואף ביום שי נחמישי נוהגין בארץ ישראל ושאר מדינות... [מקור סגור]

ועין פקדיו ע"ן חיים (סע' נפילה אפי' פ"ב) פי' על י"ד נפילה אפי' האדם ובה לדברים הרבה שהצבור נוקלים. אף שהוא לא התפלל עמהם צריך לעשות נפילה אפי' עם הצבור ולכפות

משנה ברורה

(י) שים שלום. ואם יראה שלא יוכל לסיים עם השליח צבור, (ו) יחזיר קצתה שהשליח צבור אומר יברך: א (א) אין לדבר וכו'. דעל ידי זה (ב) אין תחנונו שמתחנן בנפילת אפי' מתקבלת כל כף. ודוקא כשמפסיק ועוסק בדברים אחרים לגמרי, (ג) אבל שיחה בעלמא ליח לן בה, [ודוקא שלא בעת ששליח צבור חוזר התפלה דאז צריך לשחק ולהאזין היטב כל ברכה וברכה כדלעיל בסימן קכ"ד סעיף ד'], וכל שכן דלדבר קדושה כגון מה שמפסיקין בתחנות כגון והוא רחום בודאי מתר להפסיק, ונאפלו בחוץ נפילת אפי' גם כן מתר לענות אמן והא שמה רבא וכל דבר קדושה [אחרונים]: (כ) בין תפילה וכו'. מיהו אם עבר ודבר פשיטא (ז) דצריך לפל על פניו. מתר להתפלל במקום אחר (ח) ולפל במקום אחר, ואף שלא יפסיק באמצע: (ג) כשנופל על פניו. הנה נפילת אפי' שנהגו בה בימים הראשונים היה בדרך קדה, דהינו לפל על פניו ארצה ושלא בפשוט ידים ורגלים, (ה) ועכשו לא נהגו לפל על פניהם ממש, אלא בהשית הראש וכסווי הפנים בלבד. ונוהגים לכסות הפנים בביגד, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מגן אברהם (ס"ב)]: (ד) על צד שמאל. לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימנו, שנאמר (תהלים קכ"א) ה' צלך על יד ימינך, ונמצא פשה על שמאלו פניו בדי' שכינה, ואם היה משה על יד ימינו היה להפך, ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדוניו: (ה) על צד ימין. פי' השכינה נגד האדם, ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו, וכשהוא משה על ימינו והשכינה כנגדו יכון 'שמאלו תחת לראשי וימינו תחבוקני' (שיר השיר' ב' א): (ו) והעקר וכו'. וכן דעת הט"ז (סק"ג) ומגן אברהם (סק"ג) שאין לשנות ממנהג זה וכן נהגו העולם. (ואפלו להגרי"א דייבדו דהעקר כהמתפר דתמיד על שמאל, מכל מקום אם מתפלל בכית המדרש והעולם נוהגין בקהר"א (ו) מכל מקום אסור לשנות בשום לא תתגדודו (דברים י"א)). ושליח צבור העומד מימין הארון (ו) טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: (ז) ובערבית. רצונו לומר לדי' צרכית דהינו במנחה שאין אנו נוהגין להניח תפלין. ומי שמניח תפלין גם שם, יפל על ימינו. ועין בחצי אדם (ה"א) ככל לב ס"ג) בהשקפה דאז יוכל לסמוך על דעת הגרי"א ולפל על שמאלו: (ח) לפי מנהגו. ובמדינות אלו נוהגין לומר רחום וחנון וכו': (ט) לומר ואנחנו השליח. שנאמר (דברים ט) 'ואשב כהר' וגו', 'ואנכי עמדי כהר' וגו', 'ואנכי עמדי כהר' וגו' (שם ט י"ג), ומאחר שאין בננו כת

א * קבוצת על צד שמאל. ענין ההטת הוא, משום דכימיהם היו נוהגים לפל על פניהם ארצה על הרפפה, משום הכי היו צריכים מדינת... [מקור סגור]

שער היזון

Table with 2 columns: Item description and reference. Row 1: (א) בית יוסף (רי"ה) ונאמר: (ב) מגן אברהם (ס"ג) ונאמר: (ג) ררך החיים דיני... Row 2: (ד) בית יוסף (רי"ה) ונאמר: (ה) מגן אברהם (ס"ג) ונאמר: (ו) חצי אדם (ה"א) ככל לב...

והיינו מדברי הרב: א] ובסיוור הרב (הל' ק'ש ותפילה) כתב: מנהג ספרד שבכל יום שאין בו התנון ונפילת אפי' אין אומרים לנצח וענן ולא תפלה לדוד.

הַלְכוּת נְפִילַת אֲפִים סִימָן קָלָא

באר הגולה יב.

כ בית יוסף נ"ה כח
הרי"ש פ"ט חכמי
הקבלה ג מקרי
אביהב פ"ט ספר
צורות נצור החיים
הר"ן הראשון אות יו.
ד שכלי הלכות סי'
ל.

בראש חדש ותנקה (ד) ופורים וערב פסח וערב יום כפורים ותשעה באב (מנהגים מנהג: כל כל המנהג) ועיין לקמן סימן חקני"ט (סי' ט): **ב** נפילת אפים (ו) מישב, (ה) ולא מעמד. הנה: יש אומרים דאין נפילת אפים אלא במקום שיש (יא) ארון וספר תורה (ו) בתוכו, אבל בלא זה אומרים תחנה בלא (יב) פסווי פנים, וכן נוהגים (בית יוסף (ד"ה מה הרי"ש) בשם רוקח סימן שכ"ד). (יג) ונצר בית הנכנסת הפתוח (ו) לבית הנכנסת (מהרי"ל (ה' מפילה), או בשעה שהצבור מתפללין אז, (יד) אפלו יחיד (ה) בביתו (טו) אומר תחנה בנפילת אפים (דברי עצמו פירוש אגור (סי' קס"ח): **ג** (טז) אין נפילת אפים (ט) בלילה, ובלילי אשמרת נוהגים לפל על פניהם, (יח) שהוא קרוב (יט) ליום: **ד** ינהגו שלא לפל על פניהם (כ) לא בבית (ו) אין האבל, (כא) ולא בבית החתן, (כב) ולא

שערי תשובה

עצמו בטלית כמו שצונו העבור, אף שהוא אינו אומר נפילת אפים שהוא עומד בקסוקי דוקרה וכיוצא, עין פ"ט: **ד** [ו] האבל, עין פ"ט ה"ב ה"ב מה שכתב בשם הש"ו ביונה דעה (סי' טו) וכו'. (עין בספר קרי האזנה ובקנין יוסף (סי' טו) דמנהג ירושלים שלא לומר חתונים בבית המה אף שאין שם אבל, עין פ"ט. ומה שכתב בשני נכנסת הגולה (הכ"י סי' טו) ח"ס כ"ו, לא נדעתי מה שצ"ע הקא, ושם מבי' לעונן מילה, שאף שמת אביו קדם שולד מכל מקום ששקלן אוהו אין אומרים חתונן, עין פ"ט. ועין באשל אברהם בשם החיובת בהש"ס (בית חיים ה"ג סי' טו) ששאין אבי הבן צעיר, ועין פ"ט שכתב שאף שאין

בבית הנכנסת, אבל אם בית הנכנסת נעול, לא, אלא יאמר תחנה בלא כסוי עינים. אומרים חתונן אומר עמהם, ועין סימן נ"ה סיפוי כ"י דהוא הדיון פ"א. מן אברהם נפילת אפים. ט"ו (סי' טו) ועין בשני נכנסת הגולה (הכ"י סי' טו): **ג** (ט) בלילה, ובין השמשות מתר. ט"ו (סי' ט): **ד** (ו) האבל, וצונו לומר דאין אומרים פ"ט תחנה קלל. גם אין אומרים 'למנצח' (ה"פ סי' טו) [ו] שיר מנצח' (כ"כ סי' ט), אבל יאני זאת קריית

משנה ברורה

להתפלל בענין אחר אנו אומרים ונאמרו לא נדע מה נעשה כ"ו. וראוי לומר ונאמרו לא נדע' בשיבה מה נעשה' בעמידה ושל"ה (מס' תמיד פרק נ"ה מהוה אות טו) [אחרונים]: **ב** (י) מישב, כתב בית יוסף (ד"ה מה הרי"ש) שהטעם הוא על דרך הקבלה, ובר"כ"ש (סי' ה"ב) כתב שאין קפידא. כתבו אחרונים בשעת הדחק נוכל לסמוך על הרי"ש, ועל פ"ט א"ס תפלתו וצריך לעמד על כל פנים כדי הלוח ארבע אמות וקדם שעור זה התחיל העבור לומר חתונן, אינעמד שם במקומו ויפל על פניו מעמד עם העבור, וכן אם אחר עומד נגדו ומחפיל שמונה עשרה ואסור ליש אומרים לישב נגדו אפלו כמלא עיניו ואי אפשר לו לילך לצדדיו, ופל על פניו מעמד, וכן כל פהאי גונא: (יא) ארון וספר תורה בתוכו, ארון לאו דוקא, אלא הוא הדיון ספר תורה לחוד די. וטעם הנש אומרים משום דמצונו בקרא רמז שנפילה היא לפני ארון ה' וברכה במלחמת העי (יהושע י ו) ויפל על פניו לפני ארון ה'. ואם אין שם ספר תורה רק שאר ספרים, דעת האליה רבה (סי' טו) ונהרף החיים (וי חתונן סי' טו) דלא יפל על פניו רק יאמר המזמור בלא נפילת אפים, (ט) ויש חולקין בזה, ובמקום שיש ספר תורה, לכלי עלמא אפלו יחיד בביתו נופל על אפיו: (יב) כסוי פנים, הוא נפילה אפים שלנו: (יג) ונצר בית הנכנסת הפתוח וכו', הינו דבצת שהתפלל (ו) בנצר הני פתח בית הנכנסת פתוח (ה) ונוכל לראות מאותו צד מקום הארון, הני כמתפלל לפני הארון, מה שאין פ"ט א"ס מתפלל בנצר בצדדים אחרים כגון שפתח בית הנכנסת במערב והעורה נמשכת גם לצד דרום והוא מתפלל שם ואין שם ספר תורה, אין צריך נפילת אפים. (יט) והוא הדיון אם היה פתח בית הנכנסת נעול, אפלו הוא מתפלל בנצר נגדו אין צריך נפילת אפים. כתבו האחרונים דאם הוא מתפלל בעזרת נשים גם פ"ט צריך נפילת אפים, פ"ט שיוכל לראות מהחלונות מקום הארון: (יד) אפלו יחיד בביתו, משמע דאפלו הוא רחוק מבית הנכנסת גם פ"ט נופל על אפיו, והנה לפי המבאר בסימן נ"ה סיפוי כ"י ארי הקא דאין שם טנף מפקסי בין ביתו לבית הנכנסת [אחרונים]: (טו) אומר תחנה וכו', והוא (י) שהעבור גם פ"ט אומרים חתונן בשעה זו:

שער הציזון

ב (ט) עלת תמיד (סי' ט) וישני נכנסת הגולה (הכ"י סי' ט) ובקנין גבורים (אף הכ"י סי' ט) מסכים עמהם עין פ"ט: (י) והוא הדיון בעזרה [אחרונים]: (יא) פרי מגדים ולבושי שרד בבאר דברי הש"ו (סי' ט) מן אברהם (סי' ט) ונראה לי פשוט דאם יש בעזרת בית הנכנסת צדו תדר בפני עצמו, אפלו הוא פתוח להעורה בשעה שפתח בית הנכנסת פתוח להעורה גם פ"ט אין נופלין שם אפים, פ"ט דהוא תדר בפני עצמו: מנדים ודרך החיים (נדר הפילה וקראת הלל כ"ח סי' ט): **ב** (כ) דרך החיים (וי חתונן סי' ט):

לענין איסור שעיית מלאכה שנאמר והפכתי חגיגת לאל. [ו] ובש"ע הרב (סי' ט) פסק כהמקילין. [ה] ובש"ע הרב (שם בסוגריים) כתב שגם ב"ח צריך אחר כך כל אחד לומר הלל בביתו. [ו] ובש"ע הרב (שם) כתב שבחונכה שההלל הוא חובה מתקנת חכמים קורים גם בבית האבל.

ובפעמים ולא בל' הפעמים ויגמור הכסוק בולו או יחליף
 אחיותם עם בן ד' באלפא ביהא דא"ח ב"ש והוא (מלפני
 מלפני) . ואח"כ יפול על פניו מיד ויגמור בדעתו למבור
 שנמחו למי שנמנה לו כמ"ס חליף ה' נפשי אלה :

כוונת תחנונים

יצריה שימודם קודם לזה ויחמ' (תפאחי עיובי פשעתי)
 והענין הוא שכיון שהאדם חוטא רחוי הוא לכל
 שגשג שבטולם וכשהוא מפקיד בשמחה בלילה ביד המקום
 ב"ס היה מן הראוי ומן הדיון לעכב אוחה בידו אלא
 מחוך שהוא רחמן ואמין מחזיר פקדונו כאשר נהגה לו
 ואדרכא מתודשת מלך כל טוב ממה שנמנה כמו שאנו
 אומרים חדשים לבקרים רבה אמונתך ממה שאנו רואים
 בהחדשה נפשנו וגופנו אנו יודעים אמונתך שלמה וגדול
 בערך גדול מכו' שבשארם מפקיד פקדון ביד חבירו
 אע"פ שיהיה נאמן גדול אי אפשר לו לחדש לו פקדונו ממה
 שנהגה לו אלא אדרכא הוצר אוחה לו בלוייה מעט ממה
 שהיה אבל הקב"ה מחליף את רכה ומחדש אוחה ומחזירה
 לו ודאי רבה אמונתך ממה שדדים הם מלך שהיה ראוי
 לעכב אוחה מן הדיון ולא עכבה את ממה שהיה ראוי
 להחזירה בפחיתות ממה שביהה ולא פחה בה דבר
 ולפחות היה לו להחזירה כמו שהיה שקבלה ולא כהידוש
 ואפ"ס חדשה והחזירה הוי רבה אמונתך ועל זה כשארם
 בא ליכול על פניו ולשאלו שאלה מחדונו ראוי לו שיכיר
 החסד הגדול שעשה עמו הקב"ה ויאמר (חליף ה' נפשי
 אלה) כלומר יודע אני שהע"פ שהחזרת בי נשמתי לה
 מן הדיון ולא מן הראוי היה כי ראוי אני ומחויב מיהה
 לפניך והדיון היה נוהן שהעכב אוחה בידך מפני חובתה ואם
 אהיה עשיה כהסדך אכ"ה לי נלה להכיר שאני ראוי
 וכדאי להיותי לפניך והגה נפשי מכורה בידך שלא כדרך
 פקדון אלא אני משייה חליף כהילוי אני חייב מיהה והגני
 השוב כמה ובדעהו ובכוונהו יאמר כך בענין הכסוק הזה
 אלא שיאמר הכף מפני שלא יקטרב מדע"ד ולא יפחה
 אדם פיו לשון (אלהי כך בפתחה) כלומר עם היות שאני
 מרנוני וחפני אני מוסר לך נפשי בטהרה בחדשך אשר
 מעולם שלא הענישני כאולתי ואל חבוש לעולם כי כוונהו
 לעשות רונך ואין כוונהו לבגוד כך (יבשו הבוגדים ריקס)
 כי איני מהם וכחוב צוהר כי אין קו"ף במזמור הזה שרריך
 האדם להיות דומה לקוף שמראה ענמו כמה לפי שעה ואינו
 מדעה שלימה ואינו יודע בזה אלא הקב"ה וז"ל אלהי כך
 בעהתי (דרכי ה' הודיעני) כי אם קטאתי לא מדעתך שיהי
 ולא במרד ומעל כי אם מחוסר ידיעה והשגה והטעות
 והבחרות הטעוטי (הטאות נעורי ופשעי אל מחבור כו')
 וזה המזמור מכונגל להפלה בו בעה לרה כשאומר בכוונה
 ראוייה ומפיל שגאיו חתהיו ומגיל את נפשו מדינה של
 גיהנם וזכה להיות חלקו בג"ע עם הנדיקים והחסידים
 ולזה חסרים בו ג' אהיות **בו"ק** שהוא בו"ק גיהנם
 וכן עולה גיהנם בו"ק בוקה ומבוקה ומבולקה רמו שגלל
 מגיהנם המכוין בו גם יש לו ג' אהיות נוספות - א' ב'
 פעמים (חליף אלהי) פ"א ב' פעמים (פנה הני וגו' פדה
 הלהים) אעפ"י שאין כמזכות ר"ש ב' פעמים (ראה עני
 ראה חויבי) וגו' סימך פאר רמו שיש לו חלק במקום
כסא

שם הכוונת וכשוקף יכוין לעלות האל"ף של פס א"ד עד
 כיבוד ולמנה עם היות ונמלא הו"ד עם האל"ף וכשכורע
 בסוף אבות יכוין ג"כ להמשיך בה' של פס בן ד' עד מי
 העולמים וכשוקף יעלה הד' של פס א"ד לחזרה עם הה"א
 וכן כשכורע בחללה מודים ימשיך הו' עד המקום המכר
 וכשוקף יעלה הנו"ן . וכן כשכורע בסוף מודים ימשיך
 הה"א וכשוקף יעלה הו"ד ונמלאות שמנה אהיות מהבכרות
 בזה האופן ואהדומה ית' ית' שמו המדומם והמהפשא לכל
 לראש והוא מקור כל הברכות כולם וממנו כל השפע היות
 לכל העולמות כולם והוא המהיה לכל ואחר שיחד היות
 הזה והצר את האוכל או' (שים שלום) כי בשלמו הכל
 יהיה שלום והוא עם רצון שעת ברכה מוגלחת לכל ואחר
 שגמר ברכת שים שלום יאמר אמן ויכוין לאלו כשי שמוה
 שאברט לחבר הכ' אהיות ועליהם נאמר אז הקרא וס'
 יענה אז בני' ה' כשארם מחבר אלו הכ' אהיות אין
 הפלגו חוזרת ריקס וכל מה שגוזר מהקיימין לו אם עושה
 הדבר כראוי :

אח"כ אומר זה הכסוק (יהיו לרצון אחרי פי) והוא מסוגל
 ויש בו רמז למה עניינים ההלכה יו"ד וסופו יו"ד
 כיצונו יש בו עשרה יודי"ן ויש בו אהיות מ"ב וסודו כול
 גדול לכן נריך לאומרו בנחה ולכוין בו אלו העניינים ויועיל
 הרבה לקבלת הפלגו שפעלה למקום הרצון המשביע לכל
 חי ולא ישוב ריקס :

אח"כ יאמר (אלהי נצור לשוני וכו') והענין שאנו מהפללים
 על הלשון ועל השפתיים שהם אשר ההפלגו בהם
 ספלינו ואפשר שלא ההפלגו כראוי ולכן אנו מהפללים
 שלא יחשוב לנו עון ופשע אם לא כווננו כראוי כי אין
 בלשונו עולה ולא בשפתינו רשע לרמות להיות אחד בפה
 ואחד בלב כי פינו ולבנו שום ושפתינו וכליונו אחד
 אם לא עשינו כראוי לא במרד ולא במעל חם ושלוס
 ואנו מהפללים שינצור לשונו מכל דבר מרמה ושיהיו
 פינו ולשונו מכון עם לבנו ואע"פ שבאנו שמענו דבר
 שלא כראוי נפשנו חדוס ולא ילא מפינו רע ואפילו
 בעשנו לא יאחר עומה ומשטמה אלא גפשונו כעפר לכל
 שהיה שלא חרגיש עלבונה לא מעט ולא הרבה אבל כל
 ענין פינו ושפתינו לא יהיה כי אם בעבך ההורה
 והמלוה (פחה לני כהורהך ואחרי מלוהך חרדוף נפשי)
 ויחריך כפי לשונו וכפי השגהו ואח"כ יאמר . **אנא**
אלהי יחד לבבי ליראה את שמך יחד שמך
בעולמך יחד זכרך בעולמך עשה למען שמך
עשה למען זכרך עשה למען ימינך עשה למען
קדושתך עשה למען הורהך עשה למען שכינתך
למען יהלצון ידיריך הושיעה ימינך וענני ופדה
את עמך ישראל מכל צרותם וחדש מלכותך
עלינו לעולם ועד יהיו לרצון וגו' : ויפסיע ג'
 פסיפוח לאהריו בהכרעה החת ויהן שלום לשמאלו החלס
 ואח"כ לימינו ואח"כ לפניו הכל בהכרעה ואח"כ יזקוף
 ויעמוד במקום השלמה הג' פסיפוח ולא יפסיע יוה"ד כי
 לא מחכמה עשה זה ואח"כ יאמר י"ג מדות של דהמים
 וכן נהב הזוכר כי אחרי ההפלה מעומד יאמר י"ג
 מדות היכף ואם הוא עם נבור או בהלבור אינה נגילין
 למר אוחה כיחוי קורא אוחה כקורא בהורה נגון

ונמלא יום הירידה יום ד' ולכן לא מלאכי זה הפעם נמן
מפי זה אבל נראה שיש קשר אחר לדבר שיום ב' רחמי
לגבורה וכו' נצרה ניבגס והמחלוקת ולא נחמר טו כי
עוב ולכן הוא ככד וקשה וראוי לבקש בו רחמים ויום ה'
ג' רחמי להו"ד שהוא דין יום עד קצם אחר מאפי
שצמיח האלו בתי דינין יושבים ויש קבוצ בהם לפס
לקרוא בתורה בליבור בחקנת מרע"ה וחמני כבוד החורה
העם מתאספים הן לשמוע הן לכבוד וכיון שהם ימים
של קבוצ מקמו בהם להחחק כולם כא' בחמימות וסלימות
ולגום בהם באסיפת עם משום ברב עם הדרת מלך וליון
לשאל לתחלת דינא פירכא מה ראה על ככה מרע"ה לתקן
קריאת התורה באלו הימים יומר מימים אחרים כי כבר
אמרו הפעם משום שלא ילאו ג' ימים בלא חורה וסמכו
זה מן המקרא וילכו ג' ימים במדבר ולא מלאו מים ואין
מים אלא תורה ולכן מקמו להם כל יום שבת הוא יום
כנופיא לכל לקרוא ולדרוש בתורה כל היום שאין להם
מלאכ' אחרת לעשות וציוס ב' שהוא שלישי לפנת תקן להם
קריאה וא"ה יתקן להם יום ג' שהוא יום השלישי שלא
שמעו תורה אבל יום ב' הוא שני לשמיטה שכבר שמעו
יום שבת י"ל שאם היה התקן כך היה לו לתקן יום ו'
לקריאה ויום ו' אינו מן הראוי להתעכב מפני הכנת
שבת לכן היתן שיהיו שוים זה עם זה וכמו שקרוב זה
לשבת כך זה זה ב' ימים אחר השבת וזה ב' ימים קודם
השבת והשבת בנתיים ג' לכולם . וכיון שהימים האלו
הם ימי שליחה ומתנומים נריך כל אדם להיות ירא ומרד
בהם ומי שיוכל להמענות ויש לו כח ימענה ולדקה יחשב
לו כי בן דרך תלמידי חכמים להמענות ב' זה' על הילול
השם ועל תורבן הבית והסליחות שהקמו בהם יאמר אומם
בכוונה ובלב נשבר ויתחנן לפני אלהיו ית' וית' ומחול
ויסלה חשאהיו ושנוחיו ויתודה עליסן ועיקר הודויו שיהיה
מלב ומנפש שלא יהיה אועק בפיו השחמי ולכו כל עמו
כי אז עשנו גדול וצוב לו שלא יתודה ובוסיף רשע עג
רשעהו וק"לל החשב לו כי מראה בעלמו שמהעם דבריו
ליודע העלומות ית' אלא נריך שיכוף ראשו כאגמון וישפיל
גאוחו ורוב ידיו וכל דבר שמוציא מכיון יכוון כפי מה
שעבר עליו ויאנה על זה ויבקש מנעל הסליחה יעבור על
פשעיו ויקבל השוכחו ובזה יהיה ארכא לעלתו וישתעבד
יארז הרע בהבניע אוחו יום אחר יום ויברח ממנו כי
לא ימלא ממנו לכף רגליו ויתודה בינו לבין קונו בלחש כל
אשר עבר עליו בנעורו ואע"פ שכבר התודה עליהם פעם
או שהיה לא יקון מלהזור להחודות כי כולי האי ואולי
שימחה חסאיו ולא יזכר עוד ויבקש מלת אלהיו יסיר
ממנו רוח הסומאה ורוח טועים ולא ישוב עוד לכסלם
כי זה הוא עיקר החשונה לשוב מן הדרך הרע ולא
לדרך עליו עוד שלא יהיה באובל ופרץ בידו ויסיר ממנו
לב האבן ויתן בו לב צפר לב עסור ונקי מכל סיג ויראה
לו איזה הדרך ישכח אור למנול חן בעיני אלויו :

ואומר (והוא רחום) אכהה הכלבו טעם לתקנתו ז"ל עובדא
הוא בספינתא דיהודאי דאהא מנלוחא דירושלים
לאהרר דהיה חתן הגמונא אמר לון מנן עם חתון אמרו
ליה מעמא דיהודאי אמר להון אי מיהודאי חתון בעינא
למנסה לבון כמא למנשו מנייס מיסאל ועזריה בנו חתון
מרא

הסאד והוא גיע ופעין שאנו נושלים בו על סמנו להראות
פובד ראש והכנעה ויש לו נוסח פנים מהניע אל
האלהים אחר שתאלמו ופפענו : ואח"כ אומר (אביס
מלכנו) ויש בו ד' פעמים א"מ והם רתו כנגד ד' אוחיות
של שם הגדול והקדוש ית' להוריד שפע ברכה מכל א'
זא' ולהכיר כולם כאחד והם מיו"ד ראשונה של שם עד
ה"א אחרונה א"מ הא' בתחמה הב' בנינה הב' בת"מ
הד' בעשרה וכל א' מגלה ענינו הדומה לו והיא חפלה
חשונה וחפיל השונאים וכל מבקשי רעמינו מהרה יכרתו
יראוי לעיין בה כי מנינו שנענה בה ר"ע אחר ר"א וערניה
לבקש מהס"י שלא ידקדק אחר מעשיט הרעים ויעשה
פמנו נדקה והעד לוותר לנו הייס וחמד למען שמו הגדול
וצרוננו רחם יזכור כי הוא ידע יארז הרע המתענו
ומכשילנו ומעבירנו על מלוחיו ועל רגונו וחשנו ואין בנו כל
קך עון יאשמה (כי עפר אנחנו לכן עזרנו על דבר
כבוד שמך) להצילנו מידו שלא נחטא עוד (וכפר על) כל
מה שחשאו למען שמך . (עוד ראיחי בעיין נפילת אפיס
פ"ד האמה אחר שצליה שולפת מדה כדן אשר רגליה
יורדת מות והאלים חפקיד נשמחו בידו ובצקר מחזיר
נשמחו אליו ומברך לפניו על זה) אח"כ עוסק במלות
ליים וחפילין קורא הזמירות קורא ק"ש ומתפלל לפניו
ומחודה על חסאיו אחר זה נריך לאסוף רגליו אל
המקה לפול על פניו ולומר אליך ה' נפשי אשא כלומר
בראשונ' נחיים בפקדון בלבד ליראמי שאינה שלמה כראוי
ועתה שעשימי הטוב בעיניך ויחדמי הדברים העליונים
וקיימתי הרי"ג מלות ברמו המלות שעשימי ובזה נפשי
שלמה בתכלית השלמות הריני מוסרה בידך באהבה
שלמה ובזה מעלה עליו כאלו נוטל נשמחו ומסרה על
קדושת שמו הגדול ובעיני אבינו מלכנו ראיחי כי כוונת
הסדור הוא כי אם היות שעשימי הטוב בעיני יולרנו
בסמיכה גאולה לחפלה וקיימנו הרי"ג מלות ברמו ויחדנו
שם אלהינו אפי"ה אין לנו לתלות בקשתנו בזכותנו אלא
ראוי לנו לשחול מלד קובו וחמדו הגדול כתי שלא קדם
לו זכות להסיק שאלתו כי כן מנינו באדון הנביאים דכתיב
ביה והתחנן ל' מתנת חנם וכן אנחנו אומרים חנו וענט :
ואומר אשרי בלחש ולריך לבוין בו כראוי ובפרע בפסוק
(פוחה את ידך) כאשר כחננו ועיקר קריאת
החומר הזה הוא אחר החפלה כי הוא עת רצון לשאל
מלת הבורא ית' וית' שאלתינו . והם הוא יום שני או
יום חמישי אחר סליחות ותהנוניב אחר חפלתו כי אלה
הימים מיוחדים לסליחות ותהנוניב והם ימים ראויים
למענית בין לגבור בין ליחיד שהם ימים שבהם עלה משה
להר וירד והנה הימים הראשונים שהם מ' שאחר חתן
הורה נראה שלא עלה בהם מפני שמסקנה הגמרא היא
ברבנן דבשבת ניהנה תורה ויום שני ה' ר"ה נמלא בשפלת
משה לחרוס שהיה ז' בסיון יום ה' היה וכשירד היה
י"ו בתמוז וכפי השבון זה היה יום ו' כי"ז ר"ח סיון היה
יום ב' המזוג ג' וד' נמלא יום ה' י"ו בתמוז ויום ו' י"ז
בתמוז והפ' באמצעיים לה ימלא העלייה כ"א הירידה
שעלייה היתה יום שבת והירידה יום ה' ער"ה אלול
פאלול ה' יום ו' לפי השבון וציוס ר"ה עליה פעם ג'
וירד ב"א בהשרי שנעלמו לו מ' יום בזה מלבד יום העלייה

אפים אלא במקום
 ו הגם שאר ספרים
 ת הגדולה שהובא
 וסבימו האחרונים
 נרם ע"ש, מ"מ מי
 גדולה אין למחות
 הות החתם סופר
 ת השיורי כנסת
 כתב הכרכי יוסף
 פ בלא ס"ת ושכן
 י הקבלה ג"כ אין
 ז
 להכות על צד ימין
 י שמאל, והכריע
 זן על שמאלו יטה
 פולין ובמנחה יטה
 י"ש:
 א לפניך תפילתנו.
 ומר הוידוי קודם
 וזה בתוספת לסי'
 בדרהם לא מוזכר
 זלי בהשני טעמים
 עם הזוה"ק שהוא
 יב צריך להתודות
 אבל לטעם הטור
 לה א"כ אין שייך
 ודין קודם תפלת
 י עץ חיים ובסידור
 וידי עפ"י דרכם
 ודרך אפשר וברוך
 י פינו דבר שלא
 ס' אורח לצדיק
 ז צ"ל בתחילתו
 ה נוסח וידי של
 ז, וכן אמר משה
 וכן הוא ג"כ נוסח
 ז הוא נוסח הוידוי
 וידי ודין אלהינו
 י לא מצאנו בשום

נוסחא שתהא פותחת באנא ה', עיין בסידור
 רב עמרם בסדר תפלת יום הכיפורים וברמב"ם
 ובמחזור ויטרי ובאבודרהם. ואפשר כיון
 דמתחיל אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך
 וכו' הוא כאנא ה':
אשמנו בגדנו וכו'. הנה כל נוסח הוידוי אבאר
 אי"ה בסדר תפלת יום הכיפורים,
 ועיין במג"א סי' תר"ז בשם השל"ה דישחה
 בשעת הוידוי כמו במחיים, והטעם משום
 דאמרינן כל שאינו כורע במודים שדרתו נעשה
 נחש משום דע"י הכריעה הוא דומה לנחש,
 ולכן בא העונש מדה כנגד מדה, ולכן בשעת
 הוידוי על חטאיו הבאים מכח נחש יכרע ג"כ
 כנחש. וע"ש ג"כ בשם האריז"ל דבהוידוי יכה
 באגרוף על החזה, ובשם מדרש קהלת כתב
 שיכה על הלב לומר אתה גרמת לי:
אל ארך אפים וכו'. הנה נוסח סידורי ספרד
 (גדולת רחמיך וחסדיך הודעת לעניו
 מקדם וכן כתוב בתורתך וירד ה' בענן ויתיצב
 עמו שם ויקרא בשם ה' ושם נאמר):
ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון
 וכו'. עיין בס' ש"צ דכשאומר ויעבור
 ישתוק הציבור ולא יאמרו ויעבור רק יתחילו
 ה' ה' אל רחום וחנון וכו'. וע"ש בשם השל"ה
 במס' ר"ה דכשאומר הש"צ ויעבור יאמרו
 הקהל שמע ישראל ואח"כ יאמרו ה' ה' אל
 רחום וכו' ע"ש (והובא ג"כ במג"א סי' ס"א,
 ועיין מ"ש שם בשם הלחם חמודות) ולא ראיתי
 נוהג כן. וע"ש עוד לומר הי"ג מדות בקול רם
 כדאיתא בפרקי דר' אליעזר פי' מ"ז שמשה
 ירבינו צעק בקול ה' ה' אל רחום וכו'. ועיין
 בש"ע סי' תקס"ה דאין היחיד אומר ויעבור ולא
 י"ג מדות דרך תחנה אבל דרך קריאה בטעמים
 שרי אבל אוסר אפילו דרך קריאה בטעמים.
 וכ"כ באגרת הרמ"ז בשם האריז"ל כהב"ח. ואין
 ליחיד לאמרה אלא בחילופיהן בא"ת ב"ש,
 וכ"כ בסדר היום שיאמר **מצפץ מצפץ אל רחום**
 וחנון וכו':
והנה במקצת סידורין ישנים איתא פסוק ויאמר
 דוד אל גר צר לי מאוד ניפול נא ביד ה'

וכו' קודם נפילת אפים וכן הוא בקיצור של"ה,
 אך עיין במשנת חסידים שלא יאמרו אותו,
 וכ"כ בס' שערי רחמים מהגר"א מפני שנאמרה
 על הפורעניות. ועיין בשערי תשובה שבשעה
 שהציבור נופלין על פניהם צריך לעשות ג"כ
 נפילת אפים עם הציבור אף שהוא אינו אומר
 התחנה שהוא עומד בפסוקי דזמרה וכדומה
 ע"ש. ולכאורה צ"ע מגמ' דמגילה הנ"ל דכולי
 עלמא נפלו על אפייהו ורב לא נפל ע"ש:
רחום וחנון חטאתי לפניך ה' מלא רחמים רחם
עלי וקבל תחנוני. הנה נוסח סידורי
 ספרד והאבודרהם (רחום וחנון חטאנו לפניך
 רחום עלינו והושיענו) אך נוסח דידן הובא
 בהקדמה לסידור השל"ה ובלבוש ע"ש:
ה' אל באפך תוכיחנו וכו'. הנה בסידור רב
 עמרם וברמב"ם ובטור לא נזכר שום מזמור
 בנפילת אפים רק תחינות ובקשות ע"ש, ונוסח
 סידורי ספרד וסידור האריז"ל לומר מזמור
 אליך ה' נפשי אשא, והוא מדברי הזוה"ק
 במדבר הובא בב"י וכן הוא במחזור ויטרי.
 (וע"ש עוד לומר ג"כ המזמור ה' מה רבו צרי
 וכו'). אך נוסח סידורי דידן לומר מזמור ה' אל
 באפך הוא בספר המנהגים ובלבוש ע"ש.
 והטעם עיין במג"א משום דהזוהר מסיים שם
 דאם אמר אליך ה' נפשי אשא בליבא רחיקא
 גורם עליה לאסתלקא מעלמא וכו' לכך אין
 אומרינן אותו במדינות אלו ע"ש. והא דבחרו
 דוקא במזמור ה' אל באפך נראה לפענ"ד
 דאפשר משום דאיתא בזוה"ק דנפילת אפים
 צריך להיות במסירות נפש למיתה ממש, ולזה
 תקנו לומר מזמור אליך ה' נפשי אשא ע"ש,
 אך מחמת שאין בנו כח לקבל מסירות נפש
 באמת לזאת אומרים מזמור ה' אל באפך
 דכתיב ביה כי אין במות זכרך וכו', ר"ל ע"ד
 שאמר מה בצע בדמי וכו' היוודך עפר וכו'. כל
 זה כתבתי רק בדרך אפשר וה' ינחילנו בדרך
 האמת: [כ"ה]
ועיין באליה רבה שעכ"פ יאמר מזמור אליך
 ה' נפשי אשא בלא נפילת אפים
 ואזהרת הזוהר אינו אלא בנפילת אפים, וע"ש

[המשך דיני נפילת אפים]

שבית היחיד הוא סמוך לב"ה ושומע שם כשהצבור מתפללין ע"כ. ויטה ע"צ שמאל בין בשחרית בין במנחה כמבואר בהקדמה הפרטית (סי' יד) §. ואלו הם הימים שאין אומרים בהם תחנון דהיינו שאין אומרים המזמור כלל אפילו בלא כסוי פנים בשבתות וימים טובים ובשחרית של יום שיש בו מילה באותו בית הכנסת* אבל במנחה אומרים אותו אפילו אצל התינוק. גם בב"ה שיש שם חתן או כבית החתן. ודוקא ביום החופה שחרית ומנחה. גם לא בר"ח ואפילו בתפלת מנחה של ער"ח כמו במנחה של ערב שבת שנתבאר בס"רס"ז. ולא בכל חדש ניסן. ולא בל"ג לעומר {אפי' במנחה שלפניו.}

§ בהקדמה הפרטית. ז"ל שם (בדילוג, ע"ש שהאריך בראיות):

בענין נפילת אפים נמצאים מנהגים שונים בין במזמור שאומרים בשעת נפילת אפים בין בהטייה לאיזה צד יש להטות ואמרתני לברר המנהג הנכון בכל זה לפסק הלכה אף שאינם נוהגים כן במנהגינו מנהג בני אשכנז.

האחד הוא מה שנהגו בכל ארצות גלות בני אשכנז לומר בנפילת אפים מזמור י"י אל באפך תוכיחני (תלים ו') וכן הוא כתוב בסדורי קלף רק שבמקצת סדורי קלף כתוב אחר סיום המזמור שאם ירצה יאמר מזמור י"י מה רבו צרי (תלים ג'). ובמקצתם כתוב עוד (מזמור כ"ה) שהוא לדוד אליך י"י נפשי אשא וכן נוהגים הספרדים לומר מזמור כ"ה..... והוא הנכון לומר אותו כי כן הביאו גם הרשב"י בספר הזוהר... (אמ' המגיה עי' מג"א סי' קלא סק"ה וזכר היטב סק"ז מדוע זכרנו אין אומרים כזה)

ולענין איזה צד להטות כתב:

..... ולכן נ"ל שאין לחלק בין בקר לערב בין יש לו תפלין לאין לו תפלין רק תמיד יטה ראשו על צד שמאלו ויחזור פניו לצד ימינו ויאמר מזמור כ"ה אחר שיאמר תחנה רחום וחנון כמו שכתבתי למעלה ואין לשנות.

ומה שנהגו לומר קודם המזמור רחום וחנון חטאתי וכו' נראה לי שהוא מפני שכתוב בספר הזוהר פ' פקודי..... שצריך להתוודות על חטאתיו אחר התפלה קודם נפילת אפים.... ועיקר הוידוי הוא אבל אנתנו חטאנו כדאיתא בסוף פרק בתרא דיומא דף פ"ז ע"א, ואיתא התם שצריך להתוודות מעומד..... ולכן נראה לי לומר רחום וחנון חטאתי וכו' עד וקבל תחנוני שהוא עיקר הוידוי מעומד {אמ' המגיה עי' מקור חיים למו"י סי' קלא סעי' ו המולק על מהרש"ס}, ואח"כ ישב ויטה על צד שמאל ויאמר המזמור.... ובסדורי ספרד כתוב בלשון רבים רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו, ואח"כ המזמור:

לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ יְדוּהָ נַפְשִׁי אֲשָׁא: אֱלֹהֵי בְּךָ בְּמַחְתִּי אֵל-אֲבוֹשָׁה
 אֵל-יַעֲלֶצוּ אוֹיְבֵי לִי: גַּם כָּל-קוֹיֶיךָ לֹא יִבְשׁוּ יְבֹשׁוּ
 הַבּוֹגְדִים רִיקָם: דְּרַכֶּיךָ יְדוּהָ הוֹדִיעֵנִי אֲרַחֲוֶיךָ לְמַדְּנִי:
 הִדְרִיכֵנִי בְּאַמְתֶּךָ | וּלְמַדְּנִי כִי-אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתָךְ קוֹיֶיךָ
 כָּל-הַיּוֹם: זְכַר-רַחֲמֶיךָ יְדוּהָ וְחַסְדֶּיךָ כִּי מַעוֹלָם הָמָּה: חַטָּאוֹת
 נַעוּרַי | וּפְשָׁעֵי אֵל-תִּזְכְּרֵי. כַּחַסְדֶּךָ זְכַר-לִי-אַתָּה לְמַעַן טוֹבֶכָּה